

Ek: Ayasofya (Fatih) Medresesi İçin Kısa Bir Tarihsel Araştırma

© Can Ő. Binan 2003

- Fatih Sultan Mehmed'in Ayasofya Vakfiyesi'ne göre medresenin Ayasofya'nın kuzeyinde yer aldığı, medrese ile Ayasofya arasında üstü örtülü bir yol bulunduğu tanımlanmaktadır.
- 15. yüzyıldaki yapının mimari nitelikleri belirsizdir. Araştırmacılara göre, Ayasofya'nın içindeki papaz odalarında eğitim başlar. 1466 yılında caminin arka kısmında yine burada bulunan yapılar kullanılarak ya da yeniden inşa edilmiş binada sürdürülür. Medresenin mimarisine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.
- 1489-1491 yılları vakıf muhasebe kayıtları arasında Ayasofya Medresesi'nin bulunmayışının sebebi, Semaniye Medreseleri'nin açılışından sonra bir süre kapalı kalmış olmasıdır.
- II.Bayezid ve I.Selim dönemlerinde tamir ve bakım yapılarak kullanılan yapının, II. Selim dönemindeki kapsamlı müdahaleler sırasında ele alındığına işaret eden dönemine ait çok sayıda yazılı bilgi bulunmaktadır.
- 16. yüzyılın sonunda medresenin çalışır durumda olduğu arşiv belgelerindeki 1594 yılına ait maaş ödemelerinden ötürü bilinir. 1595 yılı muhasebe bilançolarından 20 kişilik kadrosu olduğu anlaşılan medresenin 1596 ve 1597-98 yıllarında onarım kayıtları bulunmaktadır. S. Eyice, medresenin yıktırılmış olduğunu ve 1596'da yeniden yapıldığını ileri sürmekle birlikte sözkonusu masrafların tanımı yeniden yapımı işaret etmemektedir.
- 17. yüzyıl boyunca aynı sayıda görevli ile eğitim yapılan medresede gerekli onarımların da yapıldığı kayıtlardan izlenmektedir. 18. yüzyılda sayıları az da olsa belgelerden Ayasofya Medresesi'nin işlevini sürdürdüğü ve bazı küçük onarımların yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır.
- 19. yüzyılın ilk çeyreğinde belgeler yönünden durum benzer biçimde sürer. Ancak, yüzyılın ortalarında 1847-49 arasında Ayasofya'da gerçekleştirilen onarımlar sırasında Fossati'nin medreseyi de eski duvarlarından istifade ederek/yeniden iki katlı olarak inşa ettiği çok sayıda araştırmacının ortak kanısıdır. Ancak, bu görüşü destekleyecek herhangi bir belge bulunmamaktadır.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerine göre medresenin yeniden yapım tarihinin daha geç olduğu kanıtlanmıştır. 1845-1863 yılları arasında da medresenin onarımına ilişkin çok sayıda belge bulunmaktadır.
- Şehremini Server Paşa tarafından 1869 yılında İstanbul cadde ve sokaklarının yeniden düzenlenmesi sırasında medrese yıkılmıştır. Yapılan çalışmalar döneminde "*bu kapsamda büyük eserlerden olan Ayasofya Cami-i şerifinin etrafında bulunan binaların yıkımıyla cami tamamen meydana çıkarılmıştır.*" denilerek çalışmaların amacı vurgulanmıştır.
- 1873-75 yıllarındaki yazışmalarda Ayasofya Camii civarında yol yapımı için Şehremaneti'nce yıkılan mekteplerin yerine daha büyük bir mektep inşası düşünüldüğü ve Şehremaneti'nin 13 Ca 1290 / 9 Temmuz 1873 tarihinde Sadaret'e gönderdiği belgeye göre eski medresenin yeri, yola ve avlu kısmına katılmış olduğundan, yeni medresenin "tanzim kılınan resmi mucibince imaret ittisalına müceddeden inşası"(düzenlenen projesi uyarınca imaretin bitişiğine yeniden yapımı)

kararlaştırılmıştır. Sözkonusu belge ve ekleri yeni yapılacak bina ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Ayasofya Medresesi'nin özgün yapısına ve hatta 16. yüzyılda yeniden yapılmış/yenilenmiş olan durumuna ilişkin herhangi bir mimari bilgiye/veriye ulaşmak olanaksızdır. Ayasofya'nın çevresinin açılması ve yol düzenlemesinden ötürü yıkılan medreseler 19. yüzyılın son çeyreğinde yeniden inşa edilmiştir. Sözkonusu bu "yeni" medresenin Ayasofya önemindeki bir yapı ile mimari ilişkisinin çok daha sorunlu olduğu söylenebilir. Ayrıca, yıkılan medresenin yerine inşa edilenin, döneminin yeni eğitim sistemine yönelik okul binalarına kıyasla oldukça sönük bir örneği olduğu ileri sürülebilir. Yakın çevresinde yapılan okulların/resmi binaların mimari ve yapım kalitesi yanında bile oldukça mütevazı kalan Medrese'nin iki avlulu sistemi iki aşamaya işaret ediyor olabilir. 1894 depreminin ve dini-siyasi ortamın etkisiyle ciddi bir çöküş yaşayarak mimari niteliklerini yitirmiş, terkedilmiş ve 1940lı yılların başında yıktırılmıştır.

1936